

**CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1950) TARIM SEKTÖRÜNDEKİ
GELİŞMELERİN GÜNÜMÜZ KIRSAL KALKINMA ANLAYIŞI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Okt. Kasım KAYA

Harran Üniversitesi Suruç MYO

Öğr.Gör.Gönül SEVİNÇ

Harran Üniversitesi Suruç MYO

Öğr.Gör.Veyssel ASOĞLU

Harran Üniversitesi Siverek MYO

Öğr.Gör.M.Reşit SEVİNÇ

Harran Üniversitesi Bozova MYO

ÖZET

1923- 1950 tarihleri arası Yeni kurulan Genç Türkiye Cumhuriyeti açısından çok önemli bir dönemdir. Savaş yıllarının ardından ülkenin yeniden kalkınmasında tarım sektörünün gelişimi kaçınılmaz bir rol oynamaktadır. Bu dönemdeki kalkınma çabaları, tarım sektörü ve kırsal alanın kalkındırılmasına yönelik gerçekleştirilmiştir. Günümüzde tarım sektörü ve kırsal alana yönelik politikalar kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde yürütülmektedir. Çalışmada Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen politikaların günümüz kırsal kalkınma politikaları ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hedefleri ile Cumhuriyet Dönemi verileri kullanılmıştır. Öncelikle Türkiye'nin 1923-1950 arası nüfus yapısı aktarılmıştır. Ardından o dönemdeki tarımsal arazi yapısı ve üretim değerleri belirtilmiştir. Daha sonra tarıma dayalı sanayi işletmeleri ve tarımın milli gelir içindeki payı özetlenmiştir. Son kısımda ise tarım sektörünün dış ticaretteki payı ve o dönemde uygulanan tarım politikaları sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarım Sektörü, Türkiye Ekonomisi, Tarım Politikaları, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi.

THE COMPARISON BETWEEN AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENTS OF REPUBLIC PERIOD AND TODAY'S RURAL DEVELOPMENT CONCEPT

ABSTRACT

The years between 1923-1950 is a very important period of history for the newly founded Youth Republic of Turkey. The development of the agricultural sector and rural development has got an indispensable role after the war years. In this period, development attempts were implemented towards development of agricultural sector and rural areas. Nowadays, policies towards agricultural sector and rural areas are being implemented within the frame of rural development policies. The aim of the study is to compare with policies implemented in the first years of Republic Period and current rural development policies. For this purpose, objectives of National Rural Development Strategy and Republic Period data were used in the study. The population structure of Turkey between 1923-1950 was explained in the study. To better understand rural development activities, structure of agricultural land and production values in that period have been expressed. Following that, the share of agro-industry and agriculture in national income has been summarized. The share of agricultural sector in foreign trade and agriculture policies have been presented in the last part of the study.

Key Words: Agricultural Sector, Turkey Economics, Agricultural Politics, National Rural Development Strategy

GİRİŞ

1923 yılında Atatürk tarafından Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte yeni Türkiye'nin kalkınma süreci başlamıştır. Topyekün ağır bir kurtuluş savaşından çıkan ülke, genç nüfusunu büyük oranda kaybetmiş ve üretim kaynaklarından yoksun kalmıştır. Türkiye'nin bu süreci sorunsuz geçirebilmesi ve kalkınma adımlarını atabilmesi öncelikle tarımsal üretimin geliştirilmesi ile sağlanabilir. Çünkü bu dönemde nüfusun yaklaşık % 76'sı kırsal

kesimden oluşmaktadır. Bu nedenle başta kırsalın ve dolayısıyla tarımın geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Halkın %90'ı okuma yazma bilmemekte ve %80'den fazlası geçimini tarıma dayalı faaliyetlerle sürdürmektedir. Köylü kesim çağının gerisinde ilkel bir tarım teknolojisi kullanmakta ve ekilebilir toprakların çok küçük bir kısmını işleyebilmektedir. Sermaye birikimi, alt yapı, yetişmiş işgücü ve iş deneyimi olan girişimci bulunmadığı gibi yol ve yön gösterecek düzenli çalışan bir bürokrasi de mevcut değildir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurtuluş Savaşı enkazından gelişmiş ekonomiler seviyesine ulaşabilmesi, bu dönemde ancak tarım sektörü öncülüğünde gerçekleştirilebilecek sermaye birikimi ile mümkün olabilecektir. İleriye dönük olarak imalat, sanayi, inşaat, hizmetler sektörlerinin ortaya çıkması ve gelişim altyapısının hazırlanmasında tarım kesiminin işgücü, sanayi hammaddesi, ihracat ürünleri, milli gelir katkısı önem arz etmektedir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, gerek nüfus yapısı gerekse milli ekonominin temeli olarak görülen tarımsal üretim yapısı olarak kırsal yapıya dayalı özelliği ön plandadır. Bu nedenle iktisadi gelişme çabalarının öncelikle kırsal kesimin geliştirilmesi çabalarına dayandırılması, bu dönemde başlayarak ileriye dönük sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanmasında öncelik verilmesi gereken en önemli konu olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kadar olmasa da günümüzde de ülke çapında toplumsal ekonomik refahın sağlanabilmesi için kırsal kalkınma çabaları hala önemini korumaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan tarım sektörü öncülüğündeki kalkınma çabaları 1963 yılından itibaren beş yıllık planlı kalkınma dönemleri ile devam etmektedir. Bugün itibarıyla 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanmaktadır. Kalkınma konusu tüm dünya ülkelerinde hiçbir zaman önemini yitirmeyen bir konudur. Bu nedenle öncelikle kalkınma ve daha sonra kırsal kalkınma kavramlarına değinmek yararlı olacaktır.

Genel olarak kalkınmanın, sadece üretimin ve fert başına gelirin artması değil, ekonomik, sosyal ve kültürel yapının da değiştirilmesi, yenileştirilmesi anlamına geldiğini ifade eden Y.ÇAĞLAR (1986), kalkınmayı, insanlığın içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal yapıyı, dahası

doğal koşulları etkileyip değiştirebilme, dolayısıyla geliştirebilme yeteneğinin artması biçiminde tanımlamaktadır. I. POOSTCHI (1988)'ye göre ise kalkınma, bir toplulukta veya toplumda geleneksel konumdan farklı bir konuma değişim sağlayan sosyal, politik ve ekonomik desen komplikasyondur. Bu olgu modern konuma dönüşüm, sosyal ve politik bilinç, emek, okuryazarlık, şehirleşme, sanayileşme, ulusal/bölgesel, yerel ve köy bazında bütüncül bir gelişmeye katılımı içermektedir¹.

Genel bir anlam ve kapsam içeren “kalkınma olgusu”nun içinde yer alan ve daha spesifik alan ve gruplara hitap eden “kırsal kalkınma” kavramı ise dünyanın hem gelişmekte olan ve hem de gelişmiş ülkeleri tarafından yaygın olarak kabul gören ve ilgi odağı olan bir kavramdır. Bununla beraber evrensel anlamda kabul gören kırsal kalkınma ayrımı veya tanımlaması yoktur. Bu kavram geçmişten günümüze farklı yollardan ve farklı amaçlarla kullanılmış ve buna göre tanımlanmıştır².

Kırsal kalkınma kavramının uluslararası kuruluşlarca, bölgesel topluluklarca ve ülkelere göre yerel olarak farklı tanımları yapılmıştır. İlk kez BM Örgütüncü tanımları yapılan “toplum kalkınması” tanımı, “kırsal kalkınma” olarak da kabul edilmektedir. Bu tanımda, toplumun niteliği kırsal olup olmadığı belirtilmeksizin konuya genel bir açıdan yaklaşıldığı görülmektedir. Bu tanıma göre kırsal kalkınma; “küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir”³.

Kırsal kalkınma çoğu zaman kırsal alanlarda yaşayanların temel ekonomik faaliyetleri tarıma dayalı olduğundan genellikle tarımsal kalkınma şeklinde algılanmaktadır. Zaman zaman kırsal nüfusun ekonomideki ağırlığı, tarımsal faaliyetlerin kırsal alan kalkınmasındaki önemi dikkate alınarak, kırsal kalkınmayı tarımdan soyutlamanın ve ayrı düşünmenin mümkün olmadığı ileri sürülerek “tarımsal kalkınma” kırsal kalkınmanın yerine

¹ BAKIRCI Muzaffer, Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayın No:1116, Ankara 2007, 32.s

² BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., 2007, s.33

³ GTHB, II. Tarım Şurası, Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, Ankara, 2004,

kullanılmış, bu amaçla kırsal nüfusun gelir düzeyini arttırmak için, tarım sektöründe verimliliğinin arttırılması, sözleşmeli üretim çerçevesinde tarım-sanayii entegrasyonunun sağlanarak tarımsal ürünlerin işleme ve marka yaratımının geliştirilerek pazarlanmasına ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmıştır⁴

Ancak burada tarımsal kalkınma ile kırsal kalkınmayı birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Bu kapsamda kırsal kalkınma tanımı içerisinde, kırsal alanlarda yaşayan insanların hayat standartlarının ve refah düzeylerinin doğal yapı bozulmadan yükseltilmesi yanında, yöresel ve bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi, temel ekonomik faaliyetleri oluşturan tarımsal yapının iyileştirilmesi, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, istihdamın arttırılması gibi tarımsal kalkınmaya ek olarak kırsal altyapı, tarımsal altyapı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, örgütlenme ve bu türden pek çok sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki eksikliklerin giderilmesi ve koşulların iyileştirilmesine yönelik faaliyetler de bulunmaktadır⁵

Günümüze geldiğimizde iktisadi gelişmenin ülke bütünü açısından sağlanabilmesi için kırsal alanların gelişmeye entegre olabilmesi için kırsal kalkınma planları hazırlanmaktadır. 2010-2013 dönemini kapsayan Kırsal Kalkınma Planı; mekansal olarak ülke genelindeki tüm kırsal alanları kapsayan çok sektörlü bir plandır. Plan, kırsal kabul edilen alanlardaki; ekonomik faaliyetleri, nüfusu ve sosyal yaşamı, yerleşim yerlerini ve doğal çevreyi odak almaktadır. Plan, aynı zamanda Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'ni (UKKS) referans almaktadır. 2007-2013 dönemini kapsayan UKKS'de, ülkemizin kırsal kalkınma politikasının temel amacıyla uyumlu olarak belirlenen politika çerçevesi; 4 stratejik amaç ve bunların altındaki tematik alanlar olarak belirlenmiş olan 10 öncelikten oluşmaktadır. UKKS belgesinde tanımlanmış bulunan politika çerçevesi üzerine bina edilen Plan, ülkemizde kırsal kalkınmanın kavramsal çerçevesini aşağıda verilen dört stratejik amaç üzerinden kabul etmektedir⁶

⁴ GTBH, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu.2003.

Erişim: www.tarim.gov.tr, 24.02.2008.

⁵ GTBH, a.g.e., 2003.

⁶ GTBH, Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013). s.26.

Erişim:http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/1/Kirsal_Kalkinma_Plani.pdf, 07.05.2015.

- 1) Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkanlarının arttırılması
Öncelik 1.1 Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması
Öncelik 1.2 Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
- 2) İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi,
Öncelik 1.1 Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi,
Öncelik 1.2 Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin arttırılması,
Öncelik 1.3 Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi,
- 3) Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin arttırılması
Öncelik 1.1 Kırsal altyapının geliştirilmesi
Öncelik 1.2 Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması
- 4) Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi
Öncelik 1.1 Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi
Öncelik 1.2 Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması
Öncelik1.3 Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi

Bu veriler eşliğinde çalışmanın amacı, Cumhuriyetin ilk yılları olan bu dönemde, tarım kesimi öncülüğünde iktisadi gelişmenin sağlanmasında ortaya konulan çabaların, yine günümüzde genel ekonomik refahın sağlanması için gösterilen kırsal kalkınma çabalarıyla ilişkilendirilmesidir. Çalışmada ilk yıllar itibariyle tarımsal üretim, nüfus yapısı, tarıma dayalı sa-

nayi, tarımın milli gelirdeki payı, dış ticarete tarımsal ürünlerin katkısı ve tarımsal politikalar alt başlıkları yer almaktadır.

Çalışmada dönemin ekonomik ve tarım endeksli yapısının fotoğrafı aktarılarak Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki ekonomik durumu yansıtılmıştır. 1923-1950 yılları arasında 27 yıllık bir zaman diliminde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma çabalarına giriştiği ilk yıllardan itibaren tarım sektöründe meydana gelen gelişmeler incelenmiştir. Tarım sektöründeki gelişmelerin sağlanması yanında, kırsal alan nüfusunun ekonomik, sosyal durumunun ve hizmet altyapısının iyileştirilmesi gibi ülke kalkınmasını sağlamaya yönelik atılan diğer adımlara yer verilmiştir. Aynı zamanda tarıma dayalı sanayinin gelişmesi için, kırsal kesime yönelik kurulan devlet kurumları, kamu sermayesi öncülüğünde özel sektör girişimi niteliğinde işletmelerin kurulması şeklinde çeşitli faaliyetler göze çarpmaktadır.

1. Nüfus Yapısı: Toplam Nüfus ve Tarımsal (Kırsal) Nüfus

1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Cumhuriyetin nüfusunun 13 648 000 kişi olduğu belirlenmiştir. Genel nüfusun %47.71'ini çiftçiler (4 368 061), % 3.7'sini sanatkarlar (299 000) ve %2.8'ini de tüccarlar (257 000) teşkil etmektedir. Bu da göstermektedir ki, Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımın ekonomideki yeri oldukça büyüktür.⁷

Türkiye'de kırsal nüfus Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplam nüfusun $\frac{3}{4}$ ' ünden daha fazla pay alırken, özellikle 1950'li yıllardan sonra tarımda makineleşmeye geçiş, ekonomik sistemde değişimler ve kente göç ile birlikte kır nüfusu azalmaya ve yaşlanmaya başlamıştır. Bu azalma 1985 yılındaki Genel Nüfus Sayımı'na kadar oransal bir azalma iken, bu dönemde mutlak azalma süreci de başlamıştır.⁸

⁷ COŞKUN Ali, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Kasım 2003 Sayı:4, İstanbul 2003, s.72-77.

⁸ GTHB, II. Tarım Şurası, a.g.e., 2004, s.9

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre Şehir ve Köy Nüfusunun Gelişim Seyri

Sayım Yılı	Toplam (milyon)	Şehir Nüfusu (milyon)	Köy Nüfusu (milyon)	Şehir ve Köy Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı(%)	
				Şehir	Köy
1927	13.6	3.3	10.3	24.2	75.8
1935	16.1	3.8	12.3	23.5	76.5
1940	17.8	4.3	13.4	24.4	75.6
1945	18.8	4.6	14.1	24.9	75.1
1950	20.9	5.2	15.7	25.0	75.0
2012	75.6	58.4	17.2	77.3	22.7

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımları; Nüfus, Konut ve Demografi; Şehir ve Köy Nüfusu

(Erişim: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11, 28.10.2010)

(Erişim: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 16.01.2015)

Tablo 1’de, 1927 yılında kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı %75.8 iken; şehir nüfusu oranı ise %24.2 oranındadır. 2012 yılı nüfus sayımına göre ise kırsal alanda yaşayan nüfusun toplam nüfusun %22.7’sini oluşturduğu görülmektedir. Tablo 1’deki veriler ışığında Türkiye kırsalından kente olan göç akımının 1950’li yıllarda başladığı, daha sonraki yıllarda ise bu akımın hızlandığı söylenebilir. Kent-kır arasındaki gelişmişlik farklılıkları giderek arttığından göç sorunu devam etmektedir.

6 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile birlikte büyükşehir belediyesi sınırları kırsal alanları da içine alacak şekilde il sınırları genişletilmiştir. Bu yasayla birlikte büyükşehir olan 30 ilde köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüş ve kırsal nüfus büyüklüğü tespitinde bazı zorluklar yaşanmıştır. Bu nedenlerden dolayı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) rakamlarına göre 2012 yılında % 22.7 olan Türkiye’nin kırsal nüfus oranı 2013 yılında % 8.9 olarak belirtilmektedir. Bundan dolayı tablo 1’de 2012 yılı rakamları belirtilmektedir.

2. Tarım Sektörü: Arazi Kullanımı, Üretim ve Verim Açısından Analizi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda yeni Türkiye Cumhuriyeti halkının %90'ı okuma yazma bilmemekte ve %80'den fazlası geçimini tarıma dayalı faaliyetlerle sürdürmektedir. Köylü kesim çağının gerisinde ilkel bir tarım teknolojisi kullanmakta ve ekilebilir toprakların çok küçük bir kısmını işlemektedir. Sermaye birikimi, alt yapı, yetişmiş işgücü ve iş deneyimi olan girişimci bulunmadığı gibi yol ve yön gösterecek düzenli çalışan bir bürokrasi de yoktur.⁹

Tarım kesimi hakkında ilk resmi bilgiler, 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus, tarım ve sanayi sayımı sonuçlarına dayanmaktadır. 1927 yılı tarım sayımının verilerine dayanılarak yapılan tahminlere göre ülke topraklarının %32'si ekilebilir olmasına karşın, ekilmiş alan oranı %5 civarındadır. Yapılan ekimin %89.5'ini tahıl, %6.6'sını sanayi bitkileri ve %3.9'unu da bakliyat temsil etmektedir. Tahılda ortalama verim 668 kg'dır. Toprakların ortalama bir çift çeki hayvanı ile işlendiği bu dönemde; ülkenin toplam tarım makineleri sayısı, tırmık dahil 15.700 civarındadır. Traktör çok az sayıda ve sadece birkaç büyük kentte kullanılmaktadır. 1940 yılına gelindiğinde traktör sayısı 1065'e ulaşmıştır. 1923-1938 döneminde tarıma elverişli toprakların kullanım oranının düşük kalması dolayısıyla, toplam üretimdeki artış da sınırlı olmuştur. Tarımda içe dönük aile işletmeciliğinin yaygın olması, iç ve dış pazarlara açılmayı önlemiştir. Bitkisel üretime göre hayvancılık hem daha yaygın hem de pazarı daha geniş bir uğraştır. Çünkü ülkede geniş çayır ve meraların olması hayvancılığı ucuz ve kolay hale getirmiştir. Savaş yıllarında azalan hayvan varlığı barış döneminde hızla artmıştır.¹⁰

⁹ TOKGÖZ Erdiç, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004), İmaj Yayınevi, Ankara, 2004, s.48

¹⁰ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 2004, s.86.

Tablo 2: 1923-1950 Döneminde Seçilmiş Tahılların ve Baklagillerin Ekilen Alanı, Üretim ve Verimlerindeki Gelişmeler

	Birim*	Buğday	Arpa	Mısır	Kuru Fasulye	Mercimek	Nohut
1925	Alan	3 129 640	862 988	474 834	64 646	29 563	61 117
1930	“	2 809 300	1 513 300	378 501	62 800	35 200	57 200
1935	“	3 429 404	1 724 020	409 361	68 091	34 812	74 226
1940	“	4 381 420	2 092 789	509 990	76 414	34 684	72 486
1945	“	3 742 006	1 625 410	510 071	73 785	38 632	73 039
1950	“	4 477 191	1 901 910	593 161	84 170	51 024	76 967
1925	Üretim	1 075 287	1 251 541	523 423	24 146	11 620	39 430
1930	“	2 586 377	1 536 589	470 744	66 828	20 321	48 115
1935	“	2 521 277	1 371 511	456 333	51 429	18 691	40 808
1940	“	4 067 950	2 249 314	757 309	72 198	33 445	76 969
1945	“	2 189 318	934 309	294 739	40 578	21 317	43 835
1950	“	3 871 926	2 047 018	627 987	86 956	42 765	85 477
1925	Verim	344	1 450	1 102	374	393	645
1930	“	921	1 015	1 244	1 064	577	841
1935	“	735	796	1 115	755	537	550
1940	“	928	1 074	1 485	945	964	1 062
1945	“	585	575	578	551	551	600
1950	“	864	1 076	1 058	1 033	838	1 110

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s. 196-204.

*Alan= Hektar, Üretim=Ton, Verim= kg/hektar

Tablo 3: 1923-1950 Döneminde Seçilmiş Yağlı Tohumların ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Ekiliş Alanı, Üretim ve Verimlerindeki Gelişmeler

Yıllar	Birim*	Ayçiçeği	Yerfıstığı	Soya	Susam	Pamuk	Şeker pancarı	Tütün	Patates
1925	Alan	-	-	-	70 771	173 951	3 700	66 288	25 550
1929	"	-	-	-	45 200	184 979	10 700	52 647	66 200
1930	"	-	-	-	73 600	275 385	8 900	70 856	31 400
1935	"	-	-	-	66 146	210 602	25 630	54 062	46 644
1940	"	-	-	-	79 851	324 636	40 887	78 054	68 227
1945	"	-	-	-	46646	231 377	55 326	98 049	52 189
1947	"	35 892	1 773	41	64 467	205 930	42 104	132 481	62 469
1948	"	59 574	2 365	1 882	73 341	297 761	49 066	106 099	63 764
1949	"	120 027	2 597	1 894	69 821	305 305	51 209	127 420	67 241
1950	"	110 221	3 040	2 045	65 333	448 459	50 953	123 345	75 442
1925	Üretim	-	-	-	22 962	76 011	6 484	56 294	72 602
1929	"	-	-	-	36 959	63 556	55 677	36 503	133 500
1930	"	-	-	-	28 788	51 435	91 419	47 211	114 246
1935	"	-	-	-	19 831	52 228	445 664	36 004	105 734
1940	"	-	-	-	43 362	77 115	552 829	71 356	319 345
1945	"	-	-	-	15 582	54 379	566 555	69 599	167 350
1946	"	-	-	-	25 839	59 027	621 636	97 952	264 671
1947	"	32 396	2 858	17	31 628	51 456	598 494	101 928	325 410
1948	"	80 523	4 248	1 867	38 578	58 198	726 492	83 079	454 356
1949	"	93 976	3 881	1 358	34 812	104 156	817 679	100 085	414 509
1950	"	66 147	4 255	1 798	29 914	118 377	855 066	93 328	605 221
1925	Verim	-	-	-	-	437	1 752	849	2 842
1930	"	-	-	-	-	187	10 272	666	3 638
1935	"	-	-	-	-	248	17 388	666	2 267
1940	"	-	-	-	-	238	13 521	914	4 681
1944	"	-	-	-	463	226	11 874	790	3 421
1945	"	-	-	-	334	235	10 240	710	3 207
1946	"	-	-	-	506	239	17 542	795	4 612
1947	"	902	1 611	414	491	250	14 215	709	5 209
1948	"	1 352	1 796	992	526	195	14 806	783	6 909
1949	"	783	1 494	717	499	341	15 967	786	6 165
1950	"	600	1 400	879	457	341	15 967	786	6 165

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.196-204.

*Alan= Hektar, Üretim=Ton, Verim= kg/hectar

İstatistiki verilerde 1923-1950 döneminde domates, salatalık, taze fasulye, kavun gibi sebzelerin üretimi ile ilgili bilgiler yer almamaktadır. Ancak 1948 yılında 1 640 500 ton, 1949 yılında 1 658 000 ton, 1950 yılında ise 1 603 000 ton karpuz üretimi yapıldığı görülmektedir. Kuru soğan ise 1925 de 44 797 ton, 1930'da 53 432, 1935'de 64 903, 1940'da 155 826, 1945'de 80 577 ve 1950 yılında ise 172 850 ton olarak üretilmiştir.¹¹

Tablo 4: Seçilmiş Meyve Veren Ağaç Sayısı ve Üretim Miktarları

Yıl	Birim	Elma	Şeftali	Üzüm	Kayısı ve Zerdali	İncir
1936	Bin adet	6 015	867	344 998	4 495	3 620
1940	“	6 540	974	387 209	5 148	4 529
1945	“	7 274	1 092	324 777	5 931	4 003
1950	“	6 366	1 142	561 119	5 801	4 469
1936	Üretim(ton)	100 695	6 218	937 810	69 445	146 919
1940	“	81 781	8 783	941 961	50 863	144 573
1945	“	79 225	8 154	1 461 227	36 343	69 793
1950	“	125 407	9 280	1 399 337	51 045	86 104

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.210-212

Tablo 5: Seçilmiş Sert Kabuklu Meyvelerin Sayısı ve Üretim Miktarları

Yıl	Birim	Antep Fıstığı	Ceviz	Fındık	Badem	Kestane
1936	Bin Adet	3 749	2 078	178 897	1 560	654
1940	“	3 316	2 255	170 484	1 903	857
1945	“	4 692	2 463	159 878	2 043	824
1950	“	5 493	2 457	127 531	2 230	1 962
1936	Üretim (ton)	8 307	51 480	64 155	10 368	10 313
1940	“	7 366	58 420	36 863	11 832	18 677
1945	“	3 588	45 866	52 490	11 778	14 603
1950	“	3 219	48 852	26 057	9 661	12 045

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.214,216.

¹¹ TÜİK, a.g.e., s.209

Tablo 6: Turunçgiller Meyve Veren Ağaç Sayısı ve Üretim Miktarı

Yıl	Birim	Limon	Mandalina	Portakal	Turunç
1936	Bin Adet	88	168	540	47
1940	“	257	415	1551	275
1945	“	352	504	1761	216
1950	“	524	540	3828	225
1936	Üretim (ton)	2 834	2 073	21 413	2 057
1940	“	4 107	4 436	33 770	2 331
1945	“	6 117	3 664	19 687	670
1950	“	7 713	2 931	29 553	1 171

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.218, 220.

Tablo 7: Canlı Hayvanlar

Yıl	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi	Sığır	Manda
1929	10 184 524	8 342 877	2 784 644	4 685 000	492 000
1935	13 591 000	8 456 000	3 305 424	6 486 176	540 184
1940	26 271 838	11 394 957	5 500 648	9 759 282	947 208
1945	23 386 009	12 221 969	4 026 448	9 809 926	848 166
1950	23 082 521	14 498 268	3 966 336	10 123 185	947 731

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.223

Tablo 8: Süt Üretimi ve Et Üretimi

Yıl	Süt Üretimi (ton)	Et Üretimi (ton)
1929	1 843 055	-
1935	1 978 051	-
1936	2 323 478	57 507
1940	2 869 272	77 541
1945	1 846 200	73 935
1950	3 172 735	88 759

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.225,227.

3. Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri

Aşar gibi çağ dışı vergilerin kaldırılışı ve verginin kazanca kaydırılışı tarımda üretimi özendirici bir ortam yaratmıştır. Vergi yükü kırsal kesimden pazara ve kente doğru yönlendirilmiştir. Cumhuriyet Döneminde zirai sektörde yapılan en önemli vergi reformu, aynı olarak alınan aşar vergisinin

kaldırılması ve bu sektörde alınacak bütün vergilerin parasal vergi şekline dönüştürmesidir. Vergi sistemindeki bu önemli değişiklik ziraat kesiminin kapalı iktisadi yapıdan çıkararak, nakit ihtiyacının karşılanması için zirai ürünlerin pazara yönelmesini sağlamıştır. Tarım kesiminde aşarın kaldırılması ve sonraki yıllarda ise toprak reformu için tasavvur ve çalışmalara başlanmıştır.¹²

1927 yılında gerçekleştirilen “Nüfus, tarım ve sanayi sayımı” verilerine göre ülkede çağın sanayi teknolojisinden çok uzak bir sanayi vardır:

- Toplam 65 245 işletmenin %43.5’i tarım, evcil hayvanlar, balık ve av ürünleri alanında çalışmaktadır..
- Sayılan işletmelerin %79’unda 4’ten az kişi çalışmaktadır.
- Sadece 155 iş yerinde 100’den fazla kişi istihdam edilmektedir.
- Ülkede 642 yabancı işveren, 702 yabancı memur ve 347 yabancı işçi çalışmaktadır..
- Sınai işletmelerinin %96’sı çevirici güç olarak organik güç kullanmaktadır. Motor gücü kullanan işletme sayısı 2822’dir.¹³

Yeni Türk Devleti'nin amacı siyasi bağımsızlığın yanında iktisadi bağımsızlığı da elde etmektir. Bundan dolayı da hızlı bir şekilde iktisadi bağımsızlığı temin edici yollara başvurulmuştur. İktisadi bağımsızlığın iktisadi gelişmeden geçtiği görülmüş ve iktisadi gelişme de sanayileşme ile özdeşleştirilmiştir. Sanayileşmek gerek Osmanlı da gerekse Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinde birinci ekonomik hedef olmuştur. Osmanlıdan beri merkezi yönetim, devleti çöküntüden kurtaracak, halka refah sağlayacak bir yöntem olarak sanayileşmeyi benimsemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1932) bu amacı gerçekleştirme görevi özel sektöre devredilmiştir.¹⁴

¹² TOPUZ Hüseyin, “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950), Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, Cilt.12, Sayı:3, Isparta, 2007, s.380-381.

¹³ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 2004, s.90.

¹⁴ ALTIPARMAK AYTEKİN, “Türkiye’de Devletçilik Döneminde özel Sektör Sanayinin Gelişimi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:13, Kayseri, 2002, s.36.
(Erişim: http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/03_Altiparmak.pdf, 29.10.2010)

İktisadi gelişme sanayileşme ile sağlanacaktır. Ancak nüfusun %75'inin tarımda olduğu bir ülkede, sanayinin gelişmesi için gerekli sermaye, döviz ve işgücünü sağlayacak tek sektörün tarım olduğu da biliniyordu. Bu yüzden tarımı da desteklemek kaçınılmazdı. Bu düşünceler doğrultusunda İzmir İktisat Kongresi'nde;

- Yerli üretimin teşviki ve lüks ithalattan kaçınılması gerektiği,
- Girişim ve çalışma özgürlüğünün esas olduğu, fakat tekelliliğe izin verilmeyeceği,
- Yabancı sermayeye iktisadi kalkınmaya katkıda bulunmak ve yasalara uymak kaydı ile izin verileceği belirtilmiştir.¹⁵

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren hükümetler, özel kesimin sınaî faaliyetlere katılmasını özendirici önlemler almayı ihmal etmemişlerdir. 1927 yılında sanayi kuruluşlarının teşviki ve korunması amacı ile, Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunda sanayi sınıflara ayrılmış ve her sınıfın, taşıdığı önem derecesinde kanunun kendine getirdiği muafiyetlerden faydalanması öngörülmüştür. Bu kanunla yerli sanayi sektörüne ucuz devlet arazisi tahsisi, çeşitli vergi muafiyetleri, taşıma ve ulaştırma indirimleri gibi teşvikler ve muafiyetler getirilmiş ve sermaye birikimine devlet desteği verilmiştir.¹⁶

Sanayileşmede önceliklerden olan şeker üretimi için çok önemli adımlar hızla atılmıştır. 5 Nisan 1925'de şeker fabrikalarının kurulması ve ayrıcalıkları hakkında kanun kabul edilmiştir. Cumhuriyetin ilk onbir yılında dört şeker fabrikası açılmıştır: Alpulu Şeker Fabrikası (1926), Uşak Şeker Fabrikası (1926), Eskişehir Şeker Fabrikası (1933) ve Turhal Şeker Fabrikası (1934). Cumhuriyetin ilk on yıllarında açılan diğer fabrikalar şunlardır: Bursa dokumacılık fabrikası (1927), Bünyan dokuma fabrikası (1927).¹⁷

¹⁵ EROĞLU Nadir, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 23, Sayı:2, İstanbul, 2007, s. 65. Erişim: http://iibf.marmara.edu.tr/dosya/fakulte/iibfdergi_2007_2/2007_2_04_EROGLU.pdf, 29.10.2010.

¹⁶ COŞKUN Ali, a.g.e., s.72-77

¹⁷ COŞKUN Ali, a.g.e.,s.72-77

Eskişehir ve Turhal Şeker Fabrikalarının kuruluş sermayesini Ziraat bankası, İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası (Sümerbank) sağlamıştır. Türkiye 1933 yılının sonunda, üretimini yıldan yıla arttırarak, kendi tüketimini karşılayacak üretim düzeyine ulaşmıştır. Dört şeker fabrikasının karşılaştığı sermaye darboğazını aşmak için 1935 tarihinde İş, Ziraat ve Sümerbank'ın eşit paylarla kurdukları Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. fabrikaların yönetimini devralmıştır.¹⁸

Cumhuriyet yönetimi Artvin ve Rize yöresinde çay yetiştirebileceğini belirledikten sonra, 1924 yılında çıkarılan 407 sayılı yasa ile çay üretimi özendirilmiştir. Bu amaçla Rize'de Çay Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. İlk üretim 1938 yılında atölyede elle işlenerek 30 kg olarak gerçekleştirilmiştir. Çay yapraklarının makinelerle işlenmesi 1939 yılında ilk fabrikanın faaliyete geçmesi de 1947'de gerçekleşmiştir.¹⁹

1930 yılı Cumhuriyet dönemi Türk ekonomisinde bir dönüm noktasıdır. 1929 Krizi sonrasında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de, devletçi, müdahaleci ve korumacı politikalar uygulanmaya başlanmıştır. 1923-1929 yılları arasında özel sektör girişimlerini teşvik eden politikaların ülke kalkınmasında yetersiz kaldığını düşünen iktidar partisi CHP, 1931 yılında programına devletçiliği almıştır. 1930 sonrasında Devlet, kapalı bir ekonomik politika izlemeye ve devletçiliğe yönelmeye başlamıştır. 1933 yılında hazırlanan ve 17 Nisan 1934 kabul edilerek uygulanmaya başlanan 1. Beş Yıllık Sanayi Planı ile devlet iktisadi hayata doğrudan doğruya girerek devlet işletmeciliğe başlamış ve ülke genelinde planlı sanayileşmeye geçilmiştir.²⁰

1. Beş Yıllık Sanayi Planı'nda tekstil, kendir-kesen, demir-çelik, por-selen-çini, klor, suni ipek, selüloz ve kağıt tesisleri, şeker, süngerçilik ve gül sanayileri gibi alanlar yer almıştır. Bu yıllarda, tarımsal sanayi ile ilgili olarak; Bakırköy Bez Fabrikası (1934), Kayseri Bez Fabrikası (1935), Nazilli Basma Fabrikası (1937), Ereğli Bez Fabrikası (1937), Gemlik Suni İpek Fabrikası (1938), Bursa Merinos Fabrikası (1938) açılmıştır.²¹

¹⁸ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 2004,s.92.

¹⁹ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 2004,s.92

²⁰ COŞKUN Ali, a.g.e., s.72-77

²¹ COŞKUN Ali, a.g.e., s.72-77

4. Tarım Sektörünün Milli Gelir İçerisindeki Payı

Cumhuriyetin ilk yıllarında gayri safi milli hâsılanın önemli bir bölümü (1923 yılında %39,1, 1930 yılında %45,2) tarım sektöründe meydana getirilmiştir. Tarım sektörü ülke ekonomisinde nüfusun besin kaynağı olma niteliği yanında, aynı zamanda büyük bir kitlenin istihdam ve geçim kaynağı olmuştur. 1923 yılı itibarıyla dönemin GSYİH açısından tarım sektörünün durumu ise şöyledir: 1948 yılı üretici fiyatları ile 1923 yılı Cumhuriyet Türkiye'sinde GSYİH değerinin 2 milyar 959,1 milyon TL olduğunu, bunun 1 milyar 263,5 milyon TL' sinin tarım, 309,2 milyon TL' sinin sanayi ve 1 milyar 386,4 milyon TL' sinin de hizmetler sektöründe meydana getirilmiştir. Tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %42,7 ile hizmetler sektörünün hemen arkasından gelir.²²

Tablo 9'da ise sabit fiyatlarla GSYİH içinde(1923 Yılı) %46,9 ile en büyük payın hizmetler sektörüne ait olduğu, hizmet sektörünü %42,7 ile tarım sektörünün takip ettiği, sanayi sektörünün payının ise %10,4 gibi çok düşük bir düzeyde olduğu görülmektedir.²³

Tablo 9: GSYİH İçindeki Sektör Payları (%) (Sabit Fiyatlarla)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMET
1923	42.7	10.4	46.9
1924	47.4	8.5	44.1
1925	44.4	8.9	46.9
1926	49.6	8.6	41.8
1927	39.3	11.8	48.9
1928	42.2	10.6	47.2
1929	49.5	9.0	41.0
1930	46.5	9.9	43.6
1931	49.1	10.5	40.4

Kaynak: TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.382

(Erişim:<http://iibf.sdu.edu.tr/dergi/files/2007-3-21.pdf>, 29.10.2010)

Aşar vergisinin 1925 yılında kaldırılmasıyla GSYİH içinde tarım sektörünün payı %44,4 iken 1926 yılında %49,6 ya yükselmiştir. 1922–1929

²² TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.382

²³ TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.382

dönemi dünya iktisadi yapısının en belirgin özelliği zirai sektörde görülen büyük miktardaki zirai üretim artışdır. Aynı yıllarda Türkiye'deki zirai üretim artışında bir paralellik vardır.²⁴

Tablo 10:GSYİH'nın Sektörel Dağılımı (Devam)(1948 Fiyatlarıyla % olarak)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
1932	39.1	13.8	47.1
1935	38.7	15.7	45.6
1940	44.7	14.6	40.7
1945	38.9	15.6	45.5
1950	40.8	13.1	46.1

Kaynak: ALTIPARMAK Aytekin, "Türkiye'de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayinin Gelişimi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:13, Kayseri, 2002, s.50.
(Erişim: http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/03_Altiparmak.pdf, 29.10.2010)

Tarım sektörünün payı 1931 yılında %49.1 ile sektörler arasında birinci sırada yer almaktadır. Ancak 1931'den 1936 yılına kadar tarım sektörü hizmetler sektöründen sonra ikinci sırada yer almıştır. Tarım sektörünün GSYİH içindeki en düşük oranı ise 1935 yılında gerçekleşmiştir.

Tarım kesimi bu dönemde bütün olumsuz şartlara rağmen müspet, ancak sanayiinin gerisinde kalan bir gelişme temposu gerçekleşmiştir. Yıllık ortalama büyüme hızı % 5,8'dir. 1928–1929 boyunca buğday üretiminin %94, tütünün %56, şeker pancarının %75 arttığını; ihracattan iç piyasaya yönelen pamuk üretiminin ise %8 dolaylarında gerilediğini görüyoruz. Yıllık milli gelir büyüme hızlarının 1930–1939 ortalaması ise % 6,8'dir. Bu gelişme, tarım kesimindeki gelişmenin yavaşlaması nedeniyle 1926–1929 ortalama büyüme hızının (%10,9'un) gerisindedir. Ancak tüm dünya ekonomisinin büyük buhran içinde bulunduğu ve kapitalist ülkelerde reel gelirlerde çok önemli düşmelerin meydana geldiği bir dönemde ortalama %7'ye yaklaşan bir büyüme temposunun önemli bir başarı olduğu söylenebilir. 1938'de Atatürk'ün ölümünü izleyen yıllarda II.Dünya Savaşı başlamış

²⁴ TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.382.

(1939–1945) ve savaşın ekonomik kalkınmamız üzerinde ciddi olumsuz etkileri görülmüştür.²⁵

Tablo 10'dan ilgili dönemde en düşük paya sanayi sektörünün sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu istatistiksel verilere dayanarak ilgili dönemde Türkiye'nin halen sanayileşmiş bir ülke görünümü kazanamadığını söyleyebiliriz. Türkiye bu istatistiklere göre halen bir tarım ülkesi görünümündedir. Tabii burada dönemin olumsuz şartlarını göz ardı etmemek gerekir. Olumsuz şartlar içerisinde mevcut durumun korunması bile başarı olarak kabul edilebilir. Dönem içerisinde sanayi başta olmak üzere bütün sektörlerde istikrarsız gelişmeler meydana gelmiştir. Bu istikrarsız gelişmelerin en önemli sebeplerinden birisi de ekonominin halen tarım ağırlıklı olmasından kaynaklanmaktadır. İklimdeki değişimlere bağlı olarak en büyük dalgalanmalar tarımda oluşmuş; buradaki gelişmeler ise zincirleme olarak diğer sektörlerin ve ekonominin dalgalanmasına yol açmıştır.²⁶

Aşağıda Tablo 11'de ise 1927-1950 yılları arasındaki istihdamın sektörel dağılımı yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi çalışan nüfusun büyük çoğunluğu tarım sektöründedir. Bu oran 1927'de %80.9 iken 1950 yılında ise %77.7'dir. Aradaki geçen dönem boyunca istihdam yapısında fazla bir değişiklik olmamıştır. 1950 yılı itibarıyla da Türkiye halen bir tarım ülkesi görünümünü korumaktadır.

Tablo 11: İstihdamın Sektörel Dağılımı (1927-1950) % olarak

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
1927	80.9	8.9	10.2
1935	76.4	11.7	11.9
1950	77.7	10.3	12.0

Kaynak: ALTIPARMAK AYTEKİN, a.g.e., s.52

²⁵ TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.385.

²⁶ ALTIPARMAK AYTEKİN, a.g.e., s.50-51

Tablo 12: 1924-1950 Arasında Tarım Sektöründe Yaratılan Milli Gelirin, Genel Milli Gelire Oran

YILLAR	ORAN	YILLAR	ORAN
1924	-	1938	58.1
1925	-	1939	57.4
1926	-	1940	57.6
1927	57.6	1941	55.7
1928	57.2		
1929	62.1	1942	57.7
1930	60.3	1943	55.6
1931	61.4	1944	54.5
1932	56.2	1945	53.6
1933	58.1	1946	59.7
1934	58.5	1947	54.7
1935	57.7	1948	53.2
1936	59.9	1949	46.9
1937	59.8	1950	50.0

Kaynak: TOPUZ Hüseyin, a.g.e., s.388

Tablo 12’de görüldüğü gibi 1927 yılında %57,6 olan oran (küçük artış-azalışlar dışında) genel olarak dönem sonunda %50’ye kadar düşmüştür. Tarımda yaratılan milli gelirin genel milli gelire oranı 1931 yılında %61,4 ile yüksek seviyeye çıkmış, 1949’da ise %46,9 ile en düşük seviyeye inmiştir.

5. Tarım Sektörü İthalat ve İhracat Değerleri ve Dış Ticaret İçerisinde Tarım Ürünlerinin Payı

Osmanlı Borçları ve Lozan Antlaşması’na bağlı Ticaret Sözleşmesinin 18. maddesi beş yıllık süre için Türkiye dış ticarete 1 Eylül 1916 tarihli Osmanlı gümrük tarifelerini uygulamayı taahhüt etmiştir. İthalatçı her türlü malı kolayca ithal edip iç piyasaya sürebilmektedir. Örneğin 1923 yılı ithalatının bileşimi şöyledir: Dokuma (%38), buğday ve un (% 9), şeker (%8), demir-çelik (%5), gaz yağı, pirinç, hurma makineleri, makine yağı, benzin ve çay. 1923-1929 yılları arasında uygulana dış ticaret politikası, Dünya’nın hemen hiçbir ülkesinde olmayan derecede liberaldir. Dış ticaret sürekli açık vermektedir.²⁷

²⁷ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., s.99

1923-1938 yılları arasında toplam ihracat içinde tarım ürünlerinin ağırlığı %80'in altına düşmemiştir. İlk yıllarda önemli miktarda temel gıda malları, başta un, şeker ve çay olmak üzere ithal ediliyordu. Ayrıca giyim eşyası olarak pamuklu dokuma, keten, yünlü ve ipekli dokumalar da ithalat içinde önemli yer tutuyordu. Üçüncü sırada inşaat malzemeleri önemini korumaktaydı. Dönemin ikinci yarısında bileşim değişmiş ve yatırım malları toplam ithalat içinde birinci sırayı almıştır.²⁸

1923-1929 döneminde tütün, kuru üzüm, pamuk, incir, fındık, yün, afyon ve yumurta ihracatı toplam ihracatın %60-72'sini, sınai tüketim malları ise toplam ithalatın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. 1923-1929 döneminde ithalatın GSYİH'ya ortalama oranı %14.4, ihracatın oranı ise %10.6'dır. 1923-1929 yılları arasında sanayi ürünlerinin ihracat içerisindeki payı %8,6 iken, tarım ürünlerinin payı %86,3, madencilik ürünlerinin payı ise, %4 dolaylarındadır.²⁹

1929 dünya ekonomik buhrandan Türkiye'nin de olumsuz etkilenmesiyle ekonomide dış açık %100'den fazla büyümüştür. Lozan Anlaşmasının gümrük vergileri üzerindeki sınırlayıcı hükümlerinin kalkması ve Buhran koşullarının etkisiyle Türkiye ekonomisi dışa kapanmaya başlamış ve özellikle un, şeker ve kumaş gibi sanayi mallarından başlayan ithal ikameci yatırımlara hız verilmiştir.³⁰

6. 1923-1950 Yılları Arasında Uygulanan Tarım Politikaları

Kurtuluş savaşını izleyen yıllarda nüfusun büyük bir bölümünün köylerde yasıyor olması ülkenin kalkınmasına yönelik yaklaşımlarda köy ve köylü sorununa ağırlık verilmesine yol açmıştır. Yeni devletin kuruluşunu takip eden yıllarda, adeta perişan durumda bulunan kırsal alan nüfusunun ekonomik durumunun iyileştirilmesine yönelik çabalara girişilmiş ve hizmetler götürülmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetlerin bir bölümü altyapıya yönelik olurken (yol, içme suyu, elektrik vb.), bir bölümü ise ekonomik ve sosyal faaliyetlere (tarımda makineleşme, hayvan ıslahı, tarımsal destekleme, eği-

²⁸ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., s.100

²⁹ TAŞKIN M.Murat, "1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Politikaları", Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, s.5.

³⁰ TAŞKIN M. Murat, a.g.e., s. 6.

tim vb.) yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarını kırsal kalkınma açısından bir enkaz kaldırma ve yeniden düzenleme dönemi olarak değerlendirmek mümkündür.³¹

Cumhuriyetin başlangıç yıllarında temel üretim aracı olan toprakta üretim ilişkilerinin özünü büyük ölçüde Osmanlı'dan devralınan miras belirlemektedir. Anadolu'da tarıma temel olarak aile emeği ile üretim yapılan geçimlik düzeydeki küçük köylü işletmeleri egemendir. Bu işletmeler sanayi bitkilerine değil, daha çok yerinde kullanılacak tahıl üzerine kurulu, son derece geri teknoloji kullanan ilkel bir yapıya sahiptirler. Ege, Çukurova ve Doğu Karadeniz tarımın en fazla ticarileştiği, kapitalist üretim ilişkilerinin en çok yayıldığı yöreler iken, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise yarı- feodal üretim ilişkileri ağırlık kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında toplam 13 milyonluk nüfusun %84'ü köylerde oturmakta ve üretim esas olarak tarıma dayanmaktadır. 1923'te GSMH içinde tarımın payı %43.1, sanayinin payı %10.6, hizmetler kesiminin payı %46.3 olarak gerçekleşmiştir. Toplam istihdam içinde tarım kesiminin payı %80'in üstündedir. İhracat gelirlerinin %85'i tarımsal ürünlerden sağlanmaktadır.³²

Genç Türkiye Cumhuriyeti 1929 yılına kadar dış ticaretine, gümrüklerine ve ödemelerine Lozan Antlaşması koşulları nedeniyle pek egemen olamamıştır. 1929 ve 1930 yıllarında dünya ülkelerinin karsı karsıya bulunduğu kriz Türkiye'yi de etkilemiş aynı zamanda tarım ürünlerine dayalı olan Türk ihracat olanaklarını felç etmiş ve ekonominin çok şiddetli sarsıntı geçirmesine neden olmuştur. Bu gerçekler karşısında Türkiye'nin yapabileceği ise, tarımda ve kırsal kesimde kalkınmanın sağlanarak, kaynak yaratılmasıdır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında bundan hareketle, dönemin hükümetleri bunun kırsal kalkınma ile olabileceğini düşünerek köylüye yönelik önemli adımlar atmışlardır.³³

“Cumhuriyet'in tarımsal dönüşüm projesi, dört ayaktan oluşmaktadır: Toprak sahibi olan, modern tarım tekniklerini bilen ve uygulayan, üret-

³¹ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., 2007, s.55.

³² ORAL Necdet, Türkiye Tarımında Kapitalizm ve Sınıflar, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yay., Ankara, 2006. (Erişim http://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=71, 23.02.2008)

³³ GÜLÇUBUK Bülent, Kırsal Kalkınma. F. Yavuz (der.). Türkiye'de Tarım (s.68-93). GTHB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yay., Ankara, 2006,S.74.

tiğinin katma değerine sahip çıkan ve aydınlanma projesinin bir parçası olan köylü... Köylüyü Cumhuriyet rejiminin sahibi haline getirmeye yönelik bu projenin araçları sırasıyla, toprak reformu uygulaması, kamusal üretim çiftlikleri (devlet ziraat işletmeleri, devlet üretme çiftlikleri, tarım işletmeleri zinciri), kooperatifler ve köy enstitülerini kurgulamıştır. Tarımsal kamu yönetimi bütünü içinde oluşturulan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) (Toprak Mahsulleri Ofisi, Zirai Donatım Kurumu, Süt Endüstrisi ve Et Balık Kurumu, Şeker Fabrikaları, Çay İşletmeleri, Tütün İşletmeleri, Ziraat Bankası ..) üreticiye girdi sağlayacak, üretilen girdinin pazarlanması ve işlenerek sanayi ürünü niteliğine dönüşmesini organize edeceklerdir.³⁴

Köylüye yönelik; Köy Kanunu'nun çıkarılması ve daha sonraki süreçte yapılan Birinci İktisat Kongresi ve Birinci Köy Kongresi ile kırsal kesimin kalkındırılması için değişik görüşler ortaya atılmış, bunlara bağlı olarak asar vergisinin kaldırılması, İskan Kanunu'nun çıkarılarak topraksız köylülerin toprak sahibi yapılmasının amaçlanması ve kırsal kesimde eğitimin sağlanabilmesi için Köy Enstitüleri'nin kurulması, nispeten başarılı sonuçlar vermiş ve planlı döneme kadar kalkınma yolunda önemli çalışmalar yapılmasını sağlamıştır.³⁵

1932 yılına kadar 1. Liberal dönem olarak kayıtlara geçen bu yıllar özel girişimciliğin özendirildiği yıllar olmuştur. 1923 yılında Atatürk Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatı ile yayınladığı beyannameye aşağıdaki maddelerle tarıma yer verilmiştir.³⁶

- Aşar usulünde halkın şikayetçi olduğu ve mağdur kaldığı hususlar ıslah edilecektir.
- Tütün tarımı ve ticareti, milletin en yüksek faydayı temin edeceği şekilde düzenlenecektir.

³⁴ ORAL Necdet, a.g.e.

³⁵ GTHB, II. Tarım Şurası, a.g.e.,2004. S.19-20

³⁶ GTHB, "Osmanlı'dan Günümüze Tarım ve Tarıma Hizmet Veren Kurumların Teşkilatlanma Süreçleri", 2004.

(Erişim:http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane2/tarim_tarihi/tarim_tarihi.htm , 23.02.2008.)

- Maliye çiftçilere, sanayicilere, ticaret ile uğraşanlara kolaylıkla borç verebilecek şekilde ıslah edilecektir.
- Ziraat Bankasının sermayesi artırılabacak ve çiftçilere daha kolay ve daha fazla yardım edebilmesi temin olunacaktır.
- Ülke çiftçileri ile büyük ölçüde tarım makineleri ithal edilecek ve çiftçilerimizin tarım alet ve makinelerinden kolaylıkla yararlanmaları sağlanacaktır.
- Ormanlarımızdan fenni gelişmeye uygun bir şekilde istifadeyi, hayvanlarımızın ıslahını sayılarını artırıcı tedbirlerin alınmasını düzenleyen esaslar ortaya konacaktır.

Henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, Mustafa Kemal Atatürk 1 Mart 1922'de Meclisin Birinci Dönem Üçüncü Toplanma açılış konuşmasında köylüye, dolayısıyla kırsal alana ayrı bir önem verdiğini ve konu üzerinde hassasiyetle durduğunu açıkça ortaya koymuştur. Atatürk, ekonomi konusunda fikirlerini dile getirdiği konuşmasında; "Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim; Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi hakiki üretici olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete hak kazanan ve layık olan da köylüdür. Bu nedenle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin izleyeceği yol, bu temel amacın sağlanması yönünde olmalıdır" şeklindeki yaklaşımı, bir yandan memleketin tarıma dayalı ekonomik yapısını ortaya koyarken, diğer yandan bu dönemden itibaren kalkınmaya yönelik çabalarda kırsal alana verilecek önem ve önceliği de açıkça belirtmiş olmaktadır.³⁷

Bu dönemde ilk adım Türkiye ekonomisinin gelişmesi ve güçlenmesi için yapılması gerekenleri tartışmak üzere toplanan 1923 İzmir İktisat Kongresidir. Kongreye her kazadan 3'ü çiftçi olmak üzere 1135 kişi davet edilmiştir. Kongrede alınan kararlar şöyledir:³⁸

- Reji (tekel) idaresinin kaldırılması ve yabancıların elinde bulunan içki ve tütün tekelinin yerli halka verilmesi,

³⁷ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.56.

³⁸ GTHB, , a.g.e., 23.02.2008

- Aşar vergisinin kaldırılması,
- Lüks ithalattan kaçınılması,
- Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılması,
- Yabancı sermayenin ülke gelişmesine katkısı göz önünde bulundurularak izin verilmesi,
- Kapitülasyonların kaldırılması,
- Hayvancılığın geliştirilmesi,
- Banka kurulmasının teşviki,
- Devlet memurları ve askerlerin ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanması.

Kongrede kırsal alanı ilgilendiren konular, yasal düzenlemeler, zirai eğitim konu başlıkları altında kararlar alınmıştır. Köylülere, çiftçilere ziraatın çeşitli kollarını uygulamalı olarak öğretecek şekilde kitap ve dergilerin bastırılarak dağıtılması; zirai, sınai, coğrafi, iktisadi ve sıhhi sinema filmleleriyle köylülere gerekli olan faydalı bilgileri vermek, köylerin istatistiki verilerini tutmak ve uygulamalı konferanslar vermek üzere her ilde birer seyyar ziraat okulu açılması kararlaştırılmıştır. Ziraat faaliyetlerini ilgilendiren kararların yanı sıra; ormanların korunması, geliştirilmesi, köylülerin ormanlardan belirli sınırlar içinde ücretsiz yararlanması gibi ormancılık faaliyetlerini ilgilendiren kararlar, damızlık hayvanların ve iyi cins hayvanların ıslahı, köylülere taksitle damızlık hayvan verilmesi, ziraat faaliyetlerinde makine kullanılmasının özendirilmesi gibi pek çok karar yer almaktadır.³⁹

Tarım sektörü için en önemli değişiklik 17 Şubat 1925 tarih ve 552 sayılı kanunla asar vergisinin kaldırılması olmuştur. Geray (1974) çalışmasında yer verdiği üzere asar; Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal ürünlerden alınan bir vergi türü olarak belirtilmiştir. Arapça onda bir anlamına gelen sözcüğün adını alan bu vergi, köylünün en çok korktuğu ve ödemede zorlandığı bir vergi olmuştur. Bunun nedeni ise her köylünün ödemesi ge-

³⁹ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.61.

reken vergi miktarının çiftçilerin iradesine bağlı olmaksızın mültezim denilen kişilerce saptanmış olmasıdır. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte Asar'ın kaldırılması köylünün üzerinden maddi yükü birlikte ağa, bey ve tefeci korkusunu ve baskısını kaldırarak doğrudan bunların sömürsünü de azaltmıştır. Aşar'ın kaldırılması başlangıçta halkın hem ekonomik davranışında hem de sosyal inisiyatif kullanmasında olumlu etkiler yapmıştır. Fakat devlet Aşar'ın kaldırılmasından doğan gelir açığını arazi vergisi ve tekel maddelelerine zam yoluyla kapatmaya çalışmıştır. Bu ise yine küçük ve orta çiftçinin zararına olmuştur.⁴⁰ Kongrede çok hızlı ve acele kararlar alındığı için beklenen başarı sağlanamamış ancak, milli bir ekonomi politikasının gereği ve önemi açık olarak ortaya konulmuştur.

18 Mart 1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu Cumhuriyet tarihinin ilk kanunlarından biridir. Kırsal kesimin çağdaşlaşmasını sağlamaya yönelik Köy Kanunu iki açıdan önemlidir. Birincisi bu yasa ile kalkınmanın köyden balsama gereği vurgulanmış, ikincisi de köylere hukuki bir kişilik tanınmış ve tarihimizde ilk defa köy kanunu ile köy toplulukları özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Köye tanınan özerklik ile birlikte, seçilen yönetsel organlara ve köy halkına köy yasamı için gerekli alt yapı ve benzeri hizmetleri yapma ve daha iyi yaşam koşulları yaratma yükümlülüğü getirilmiştir. Böyle bir yaptırımın temel özelliği, toplumu kalkınmaya, çağdaşlaşmaya ve daha iyi yaşam koşulları oluşturmaya yönelik olmasıdır.⁴¹

Köy kanununun kabul edilmesinin yanı sıra 1924 yılında gerçekleştirilen tarımsal ve kırsal alanı ilgilendiren diğer bir yasal düzenleme ise; Osmanlı döneminde ilk adımı 1846 yılında atılan tarımsal kamu hizmetlerinin bir örgütlenmesi olarak kurulan Ziraat Vekaletinin tekrar islerlik kazanmasıdır. 1924 yılı 432 sayılı kanunla yalnızca tarım sektörüyle ilgili ilk bakanlık olan "Ziraat Vekaleti" kurulmuş olması idari açıdan önemli bir değişim olarak değerlendirilebilir. Tarım ve kırsal alan faaliyetleri ile ilgili kurumsal düzenlemelerde meydana gelen değişiklikler ileriki yıllarda da devam etmiş ve bakanlık bir çok kez isim ve kapsam değişikliğine uğramıştır.⁴²

⁴⁰ GERAY Cevat, Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar, Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler, TODAİE Yay., Ankara, 1974.

⁴¹ GTHB, II. Tarım Şurası, a.g.e.,2008. s.19,

⁴² BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.62.

Köy kanununun kabul edildiği dönemde tarımsal alana yönelik önemli atılımlardan biri de, mali ve eğitim gücü son derece sınırlanmış olan çiftçilerin bir araya gelerek üretim yapmaları ve mevcut güçlerini birleştirerek daha etkin bir üretim yapabilmelerini sağlamak olmuştur.⁴³

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ziraat Bankası tarım sektöründe motor işlevini üstlenmiştir. Kuruluşu 1883'e dayanan Ziraat Bankası, 1924 tarihli bir yasayla 30 milyon sermayeli ve 99 yıl süreli bir anonim şirket olmuştur. Bankaya tarımsal kredi yanında her türlü bankacılık faaliyetinde bulunabilme yetkisi tanınmış, tek parti döneminde bankacılık alanı dışında tarımın geliştirilmesine yönelik değişik görevler üstlenmiştir. Tarımda makineleşmeyi sağlamak amacıyla 1923'de tarım araçlarının Ziraat Bankası eliyle ithali ve üreticiye gümrüksüz dağıtılması kanunlaşmıştır.⁴⁴

1930'lu yıllarda tarım eğitimi alanında en büyük atılım 1930 yılında Ankara'da kurulan Yüksek Ziraat Mektebi'dir. 16 Haziran 1933'de Yüksek Ziraat Enstitüsüne dönüştürülmüş olan ve beş fakülteden oluşan bu enstitüde ziraat, orman ve veterinerlik alanlarında Almanya'dan getirilen öğretim üyeleri ile eğitimini Almanya'da tamamlamış Türk yardımcılarını eğitimi vermiştir.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türk tarımında da olumsuz etkiler yaratmıştır. Türk tarımı 1929'larda tam kapasiteye ulaşmamış olmasına rağmen, bu tarihe kadar fiyatların olumlu gelişmesi üretimin artmasına katkıda bulunmuş, ancak ekonomik bunalım fiyatlardaki düşmenin devam etmesi üretimdeki artışın durmasına, özellikle sanayi bitkileri ekim alanının daralmasına neden olmuştur. Devlet bu durum karşısında çiftçinin uğradığı zararı hafifletmeye çalışmış, bunun için kredi kooperatifleri yaygınlaştırılmaya çalışılmış, Ziraat bankasının kredi faizi %12'den %9'a indirilmiştir. Bu dönemde ayrıca ilk defa 3 Temmuz 1932 tarihinde çıkarılan yasa ile buğday fiyatları devletçe desteklenmeye başlanmıştır. Amaç buğday fiyatlarındaki dalgalanmaları önlemek ve bir an önce ürününü elinden çıkarmak zorunda kalan çiftçiyi mağdur etmemek olmuştur. Destekleme çalışmalarını uygu-

⁴³ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.65.

⁴⁴ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.69.

lamak üzere 24 Haziran 1938 tarih ve 3491 sayılı kanunla Ticaret bakanlığına bağlı olarak Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur.⁴⁵

1929 yılı Dünya Ekonomik Bunalımı, dünya genelinde eskiden beri devletin ekonomik hayata müdahalesinin uygulama alanını genişletmiş ve devletçilik ilkesinin benimsenmesine zemin hazırlamıştır.

Devletçilik uygulamaları tarım sektöründe de yeni oluşumlara neden olmuştur. Tarımı geliştirmek için nitelikli tohum, damızlık, fide ve fidan yetiştirip çiftçiye dağıtmak üzere, hazine arazisi üzerinde devlet sermayesiyle örnek çiftlikler kurulması bu dönemde gündeme gelmiştir. Ankara'daki Gazi Orman Çiftliği uygulamasının başarılı olması bu konuda karar alınmasını kolaylaştırmıştır. 1937 yılında Tarım Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan "Zirai Kombinalar İdaresi" 1938'de Devlet Ziraat işletmeleri adını almıştır. Daha sonra Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü adıyla katma bütçeli, tüzel kişiliği olan bir kamu kuruluşu olmuştur.⁴⁶

Cumhuriyet döneminde kooperatif hareketinin öncüsü büyük önder Atatürk'tür. 1924 yılında Silifke ilçesinin Taşucu Köyünde kurulan köy kooperatifinin bir nolu kurucu ortağı olan Atatürk köylülere şöyle seslenir: "Ben de çiftçi olduğum için bilirim, tarım işleri zordur, birleşiniz, birlikte makine alınız...kanaatim odur ki muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak maddi ve manevi kuvvetleri, zeka ve maharetleri birleştirmektedir". Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş olan bazı tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerinin varlığı kabul edilmekle birlikte, Türkiye'de ancak 1935 yılında Atatürk'ün öncülüğü ile 2834 ve 2836 sayılı tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri yasalarının çıkartılmasından sonra tarım kooperatifleri ekonomide önemli bir yere sahip olmuşlardır.⁴⁷

1930'lu yılların tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik girişimlerinden birini de 1938 yılında Ankara'da toplanan "Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma

⁴⁵ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.72.

⁴⁶ TOKGÖZ Erdiç, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991, s.44.

⁴⁷ İNAN İ. Hakkı, Bülent Gülçubuk, Cemil Ertuğrul, Erdoğan Kantürer, E. Argun Baran, Özcan Dilmen, "Türkiye'de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi", 2008, S.151.
<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/5tk02/06.pdf> , 26.02.2008.

Kongresi” teşkil etmektedir. Köyle ilgili çalışmaların kazandığı önem karşısında, Tarım Bakanlığı tarafından 1938’de düzenlenen kongrede, tarımla ilgili teknik konular yanında, köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunlarını kapsayan konular yer almıştır. Köy kalkınması ve tarımsal gelişme için girişilecek ulusal seferberlikte, mali plan için sağlanacak kaynaklar konusunda da bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca köyün toplumsal yapısı, yaşantısı ve ekonomik gereksinimleri dikkate alınarak “köy kalkınması hakkında rapor” hazırlanmıştır.⁴⁸

Sosyal ve ekonomik hayat yeniden düzenlenirken toprak sorunlarının çözümlenmesine ve Osmanlı arazi düzeni artıklarının temizlenmesine yönelik birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1926 yılında Medeni Kanunun kabul edilmesiyle toprak üzerindeki özel mülkiyetin çerçevesi belirlenmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle miri toprak sistemi kaldırılmış ve bunun yerine özel mülkiyet rejimi getirilmiştir. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında tarıma elverişli toprak sayısının ülke nüfusuna oranı fazladır. Toprak ve tapulamaya ilksin girişimlerle ilgili olarak; 1934’de çıkarılan “İskan Kanunu”, az topraklı ya da topraksız köylüleri toprak sahibi yapmayı öngörmüştür. Bu yasayla, ikiden çok nüfuslu ailelere 6-15 hektar arasında toprak ile çift hayvanı, araç-gereç, tohumluk, ahır, samanlık gibi yerlerin verilmesi de kararlaştırılmıştır. Aynı yıl çıkarılan bir başka yasa ile de (Tapu Kanunu) sahipsiz toprakları imar edenlere tapusunun parasız verilmesi hedeflenmiştir.⁴⁹

Miri arazinin bir grubu olan vakıf toprakları da 1935 yılında çıkarılan bir kanun ile tasfiye edilmiştir. Bu uygulama geniş ve verimli vakıf arazilerinin zengin zümreler elinde toplanmasına neden olmuştur. 1945 yılında çıkarılan 4753 sayılı “çiftçiyi topraklandırma kanunu” ile de vakıf arazilerinin tümünün kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılması çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde topraksız köylüleri topraklandırma çalışmaları yapılmıştır.⁵⁰ Bu kanun bir yandan büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünü kırmayı amaçlarken, diğer taraftan da toprak mülkiyetini tarımsal üretimi arttıracak biçimde yeniden düzenlemek ve aynı zamanda çeşitli nedenlerle kullanılma-

⁴⁸ GTHB II. Tarım Şurası, a.g.e.,2008. s.19,.

⁴⁹ GÜLÇUBUK Bülent, a.g.e., 2006, s.52.

⁵⁰ GTHB, , a.g.e., 23.02.2008

yan toprakların ekip biçilerek değerlendirilmesini amaçlamış ancak kanunun daha ziyade devlete ait toprakların dağıtılmasına ilişkin kararları uygulanabilmiştir. 5 000 dekardan geniş işletmelerin kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılmasını öngören bu yasa büyük toprak sahiplerinin gücünü kırmak için kullanılamamıştır.⁵¹

Türkiye’de ekonomik ve sosyal hayatta gelişmeler devam ederken II. Dünya Savaşının başlaması olumsuz etkilere sebep olmuştur. Türkiye’nin savaşa katılmamasına rağmen çok sayıda insanın asker olarak silah altına alınması, tarımda işgücünün azalmasına ve tarımsal üretimin düşmesine sebep olurken; aynı zamanda o dönemde zor ekonomik koşullarla mücadele edebilmek için çiftçilerden vergi alınması zaten zor durumda olan çiftçiye daha da kötü koşullara sürüklemiştir. Savaş sonrası yıllar tarım sektörünün önem kazandığı, sanayileşme ve ulaştırma ile birlikte kalkınma çabalarına öncelik verildiği bir dönem olmuştur. Bu yıllarda çiftçilerin makine, gübre gibi modern girdilere olan ihtiyaçlarını uygun fiyatlarla karşılamak için 1943 yılında Türkiye Zirai Donatım Kurumu ile Teknik Tarım ve Bahçivanlık Okulları ve Teknik Tarım Teşkilatı kurulmuştur.⁵²

1950’li yıllarda Türkiye’de çok partili sisteme geçilmiştir. Bu dönemde iktisatçılar geri kalmış ülkelerin kalkınma sorunlarını inceleyip eserler yayınlamaya başlamışlardır. O dönemde kalkınma konusunda ortaya çıkan görüş veya öneri, “kıt kaynakların etkin ve yerinde kullanımı için devletin yol göstericiliğinin zorunlu olduğu” şeklindedir. Bunun için bu ülkelerin bir kalkınma planı hazırlamaları ve uygulamaları öngörülmüştür. Türkiye’de ise 14 Mayıs 1950’de iktidara gelen Demokrat Parti liberal politikalar ortaya koymuştur. Bu dönem devletin zorunlu olmadığı sürece ekonomik hayata müdahale etmemek, özel sektörde girişimciliği arttırmak ve bazı kamu kurumlarının özel sektöre alınmasını teşvik etmek, alt yapı yatırımlarını arttırmak amaçlarını güden bir gelişme dönemidir. Devletçilik anlayışı yerini liberal nitelikli politikalara bırakmıştır.⁵³

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinden bir ay sonra Kore Savaşı’nın çıkmasıyla dünyada tarım ürünleri fiyatlarının yükselmesi nede-

⁵¹ GÜLÇUBUK Bülent, a.g.e., 2006, s.75.

⁵² GTHB., a.g.e., 23.02.2008.

⁵³ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 1991, s.82.

niyle hükümet programlarında ağırlık tarım sektörüne verilmiş ve üretimin arttırılması hedeflenmiştir. Diğer politikalar ise sanayileşmeyi özel sektöre bırakmak ve dış ticarete serbestleşme olarak belirlenmiştir.⁵⁴

1950-1953 yılları arasında tarım sektörü hızlı bir gelişme göstermiş ve ekim alanı 14.5 hektardan 18.8 milyon hektara çıkmış, tarımsal üretim ise 1 kat artış göstermiştir. Bu dönemde uygulanan tarım politikaları sonucunda tarımsal kredilerin arttırılması ve tarımda makineleşme ile tarım alanlarının genişlemesi, destekleme fiyatlarının yüksek olması, tarımsal vergilerin düşürülmesi gibi olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak izlenen bu politikalar sonucu ithalatın büyük oranda serbest bırakılması ve vergilerin kaldırılması dış ticaret açığının en yüksek seviyeye çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkan bu olumsuz durum karşısında 1953 yılında serbest ithalat kararı iptal edilmiş ve yeni bir gümrük vergisi uygulaması başlatılmıştır.⁵⁵ Hükümet, partisini destekleyen ve ülke nüfusunun çoğunluğunu temsil eden köylü kesimini memnun etmek için ilk yıllarda su önlemleri yürürlüğe koymuştur.⁵⁶

- Yeni toprakların tarıma açılması sağlanmıştır. Özellikle Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu'da meraların sürülmesine, tahıl ekimine açılmasına göz yumulmuştur. Bu durum tahıl üretimini arttırırken hayvancılığı sınırlandırmıştır.
- Çiftçinin ürettiği buğday dünya fiyatlarının üstünde fiyatla alınırken, tüketicilere fiyat artışı yansıtılmamıştır. Devlet adına bu işi yürüten Toprak Mahsulleri Ofisi sürekli zarar etmiştir.
- Tarımında makineleşmesi hızlandırılmıştır. Dış yardım alınarak özellikle traktör ithalatı büyük ölçüde arttırılmıştır. 1950'de 16 bin olan traktör sayısı 1955'de 40 bine ulaşmıştır. Bununla birlikte bu makineleşme tarımda işgücü fazlası doğurmuştur ve bu işsizler büyük kentlere göç etmek zorunda kalmıştır.
- Bu politikaların yanında ucuz kredi, düşük vergi, üç yıl süreyle uygun iklim koşullarının yaşanması (1951-1953) ve Kore Savaşı

⁵⁴ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 1991, s.82.

⁵⁵ BAKIRCI Muzaffer, a.g.e., s.94.

⁵⁶ TOKGÖZ Erdiç, a.g.e., 1991, s.83.

nedeniyle tarım ürünlerinin ihraç fiyatlarının yükselmesi gibi ek faktörlerle Demokrat Parti Hükümeti Türk çiftçisinin refahını 1953 yılının sonuna kadar arttırmayı başarmıştır.

Ayrıca bu dönemde 1950 yılında kurulan Karayolları Genel Müdürlüğü'nün karayolları yapımını hızlandırması, kırsal alanların kasabalara ve kentlere ulaşımını kolaylaştırırken, iç piyasanın da genişlemesine neden olmuştur. Toprak zengini çiftçiler büyük kentlerde arsa, bina, işyeri satın almaya başlamıştır. 1954 yılından itibaren iklim koşullarının iyi gitmemesi ve Kore Savaşı'nın sona ermesiyle tarım ürünleri ihracatının azalması sonucunda tarımsal üretim %20 azalmıştır. Buna bağlı olarak tarımsal gelir de bir yıl öncesine göre %10 azalma göstermiştir. Tarım sektöründeki bu beklenmedik gerileme ekonominin iç ve dış dengelerinin bozulmasına yol açmıştır. Tarımda arz eksikliğinden dolayı tarım ürünlerinde de büyük oranlarda ithalat yapılmıştır. Toplam ihracat azalırken ithalatın artması ile dış ticaret açığı büyümüştür. Tarımın gelişigüzel makineleşmesi sonucu alınan traktörlerin döviz sıkıntısı nedeniyle yedek parça alımları yapılamamış dolayısıyla arızalar onarılamayınca 1958 yılında traktörlerin %80'i kullanılamaz duruma gelmiştir. Tarımda bu olumsuz gelişmeler sonucu hükümet sanayileşmeye ağırlık vermiştir.⁵⁷

SONUÇ

Türkiye'nin 1923-1950 dönemindeki sosyo-ekonomik yapısını genel olarak özetlemek gerekirse ;

1927 yılında kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı %75 iken; şehir nüfusu oranı ise %24 oranındadır. 2012 yılı nüfus sayımına göre ise kırsal alanda yaşayan nüfusun toplam nüfusun %22.7'sini oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda yeni Türkiye Cumhuriyeti halkının %90'ı okuma yazma bilmemekte ve %80'den fazlası geçimini tarıma dayalı faaliyetlerle sürdürmektedir. Köylü kesim çağının gerisinde ilkel bir tarım teknolojisi kullanmakta ve ekilebilir toprakların çok küçük bir

⁵⁷ TOKGÖZ Erdinç, a.g.e., 1991, s.84.

kısmını işlemektedir. Sermaye birikimi, alt yapı, yetişmiş işgücü ve iş deneyimi olan girişimci bulunmadığı gibi yol ve yön gösterecek düzenli çalışan bir bürokrasi de bulunmamaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında gayri safi milli hâsılanın önemli bir bölümü (1923 yılında %39,1, 1930 yılında %45,2) tarım sektöründe meydana getirilmiştir. Tarım sektörü ülke ekonomisinde nüfusun besin kaynağı olma niteliği yanında, aynı zamanda büyük bir kitlenin istihdam ve geçim kaynağı konumundadır.

Tarım kesimi hakkında ilk resmi bilgiler, 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus, tarım ve sanayi sayımı sonuçlarına dayanmaktadır. 1927 yılı tarım sayımının verilerine dayanılarak yapılan tahminlere göre ülke topraklarının %32'si ekilebilir olmasına karşın, ekilmiş alan oranı %5 civarındadır. Yapılan ekimin %89.5'ini tahıl, %6.6'sını sanayi bitkileri ve %3.9'unu da bakliyat temsil etmektedir.

Cumhuriyet dönemi genel özellikleri olarak, kırsal nüfus özelliği gösterdiği ve üretim yapısı tarımsal üretime dayandığı için kırsal kesime yönelik politikalara ve yapısal değişikliklere önem verilmiştir. Tarımsal üretim, tarıma elverişli yeni toprakların işlenmesiyle bu dönemde önemli artış göstermiştir. Süt ve et üretimi de artmıştır.

Cumhuriyet Döneminde zirai sektörde yapılan en önemli vergi reformu, aynı olarak alınan aşar vergisinin kaldırılması ve bu sektörde alınacak bütün vergilerin parasal vergi şekline dönüştürülmesidir. Vergi sistemindeki bu önemli değişiklik ziraat kesiminin kapalı iktisadi yapıdan çıkarak, nakit ihtiyacının karşılanması için zirai ürünlerin pazara yönelmesini sağlamıştır. Tarım kesiminde aşarın kaldırılması ile sonraki yıllarda toprak reformu için çalışmalara başlanmıştır. 1923 İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik gelişme önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik yapılan yeni düzenlemeler içerisinde tarım sektörü ve kırsal kesimin gelişmesine yönelik önemli kararlar da alınmıştır. Ziraat faaliyetlerini ilgilendiren kararların yanı sıra; ormanların korunması, geliştirilmesi, köylülerin ormanlardan belirli sınırlar içinde ücretsiz yararlanması gibi ormancılık faaliyetlerini ilgilendiren kararlar, damızlık hayvanların ve iyi cins hayvanların ıslahı, köylülere tak-

sitle damızlık hayvan verilmesi, ziraat faaliyetlerinde makine kullanılmasının özendirilmesi gibi pek çok karar yer almaktadır.

Ziraat Vekaletinin kurulması, kamusal üretim çiftlikleri, kooperatifler ve köy enstitülerinin kurulması, çiftçilerin makine, gübre gibi modern girdilere olan ihtiyaçlarını uygun fiyatlarla karşılamak için 1943 yılında Türkiye Ziraat Donatım Kurumu ile Teknik Tarım ve Bahçivanlık Okulları ve Teknik Tarım Teşkilatı'nın kurulması, tarımsal üretimin arttırılması için Ziraat Bankası ve kredi kooperatiflerinin ucuz kredi vermesinin sağlanması faaliyetleri ile tarımın ve kırsal kesim ekonomisinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulabildiği söylenebilir. KİT'ler ve Toprak Mahsulleri gibi kurumların kurulması ile de tarımsal sanayinin oluşturulması ve tarımsal üretimin fiyat yönünden desteklenmesi amaçlanmıştır. Günümüz kırsal kalkınma anlayışında da kırsal ekonominin rekabetçi yapıya kavuşturulması, istihdamın arttırılmasına yönelik hedefler yer almaktadır.

Günümüz kırsal kalkınma hedeflerinden, insan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi hedefine paralel olarak, Cumhuriyet döneminde 1930 yılında Ankara Yüksek Ziraat Mektebi kurulmuştur. Bu dönemde günümüzdeki tarımsal kooperatif şeklinde ilk örgütlenme Silifke ilçesinin Taşucu Köyü'nde kurulan köy kooperatifidir. 1930'lu yılların tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik girişimlerinden birini de 1938 yılında Ankara'da toplanan "Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi" teşkil etmektedir. Köyle ilgili çalışmaların kazandığı önem karşısında, Tarım Bakanlığı tarafından 1938'de düzenlenen kongrede, tarımla ilgili teknik konular yanında, köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunlarını kapsayan konular yer almıştır. Köy kalkınması ve tarımsal gelişme için girilecek ulusal seferberlikte, mali plan için sağlanacak kaynaklar konusunda da bir çalışma yapılmıştır. Ayrıca köyün toplumsal yapısı, yaşantısı ve ekonomik gereksinimleri dikkate alınarak "köy kalkınması hakkında rapor" hazırlanmıştır.

1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu ile kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin arttırılması için ilk adım atılmıştır. İskan kanununun çıkarılması ile de kırsal yerleşimde yeni düzenlemeler olmuştur. 1950'den itibaren karayollarının ulaşım ağını geliştirmesi ile de köy ve kent ulaşımında kolaylık sağlanmıştır.

Sonuç olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kalkınma çabalarında tarımla uğraşan kesimin kalkındırılmasına yönelik uygulamalara ağırlık verildiği görülmektedir. Günümüz kırsal kalkınma hedeflerinin ortaya konulduğu, giriş bölümünde yer verilen UKKS hedeflerine bakıldığında, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için alınan kararların ve gerçekleştirilen uygulamaların aynı yönde olduğunu söylemek mümkündür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ALTIPARMAK Aytakin, "Türkiye'de Devletçilik Döneminde özel Sektör Sanayinin Gelişimi", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:13, Kayseri, 2002, s.36.
Erişim: http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/03_Altiparmak.pdf, 29.10.2010
- BAKIRCI Muzaffer, Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayın No:1116, Ankara 2007.
- COŞKUN Ali, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", Atatürkçü Düşünce Dergisi, Kasım 2003 Sayı:4, İstanbul 2003, s.72-77.
- EROĞLU Nadir, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları (1923-1938)", Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:23, Sayı:2, İstanbul, 2007, s.65.
Erişim:http://iibf.marmara.edu.tr/dosya/fakulte/iibfdergi_2007_2/2007_2_04_EROGLU.pdf, 29.10.2010.
- GERAY Cevat, Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar, Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler, TODAİE Yay., Ankara, 1974.
- GÜLÇUBUK Bülent, Kırsal Kalkınma. F. Yavuz (der.). Türkiye'de Tarım (s.68-93). GTHB Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yay., Ankara, 2006,S.74.
- GTBH, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu.
Erişim: www.tarim.gov.tr, 24.02.2008.
- GTBH, Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013).
Erişim:http://www.tarim.gov.tr/TRGM/Lists/KutuMenu/Attachments/1/Kirsal_Kalkinma_Planı.pdf, 07.05.2015.

GTHB, II. Tarım Şurası, Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyonu Raporu, Ankara,2004,s.19,20.
Erişim:<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf>,
24.02.2008)

GTBH, “Osmanlı’ dan Günümüze Tarım ve Tarıma Hizmet Veren Kurumların Teşkilatlanma Süreçleri”, 2004.
Erişim:http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?fl=sanal_kutuphane2/tarim_tarihi/tarim_tarihi.htm, 23.02.2008.

İNAN İsmail Hakkı, GÜLÇUBUK Bülent, ERTUĞRUL Cemil, KANTÜNER Erdoğan, BARAN E. Argun, DİLMEN Özcan, “Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi”, 2008, S.151.

ORAL Necdet, Türkiye Tarımında Kapitalizm ve Sınıflar, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yay.,Ankara, 2006.
(Erişim http://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=71,
23.02.2008)

TOPUZ Hüseyin, “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950), Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF, Cilt.12, Sayı:3, Isparta, 2007, s.380-381.

TAŞKIN M.Murat, “1923-2003 Döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin Dış Ticaret Politikaları”, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, s.5.

TOKGÖZ Erdiñç, Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004), İmaj Yayınevi, Ankara, 2004,s.48

TOKGÖZ Erdiñç, Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi, Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991, s.44.

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.196-204.

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.210-212

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.214,216.

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.218, 220.

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.223

http://www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, 28.10.2010, s.225,227.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 16.01.2015.